

L'EVANGELI DE JOAN «MARC»¹

VI. SITUACIÓ DESESPERADA DEL PAGANISME

**Per. 25. [A] 5,1-10 *Situació límit del paganisme: el gerasenc*

**Per. 26. [B] 5,11-17 *Els porcs, els valors de la societat pagana*

**Per. 27. [A'] 5,18-20 *Missió de l'home alliberat a la societat pagana*

VII. SITUACIÓ LÍMIT DEL JUDAISME NO CREIENT I DEL CREIENT

**Per. 28. [A] 5,21-24 *La filla del cap de sinagoga s'està morint*

**Per. 29. [B] 5,25-34 *L'hemorroïssa, figura femenina dels deixebles*

**Per. 30. [A'] 5,35-43 *La comunitat del cap de sinagoga torna a la vida*

La *sisena secció* consta de tres perícopes formant un tríptic [A // B \ A'], totes de segona redacció, on es descriu la situació desesperada del *paganisme*. La *setena secció* està constituïda igualment per un tríptic on es descriu la situació límit del *judaisme*. Marc s'en serveix per a palesar dues situacions, la del *paganisme* que es rebel·la contra l'exèrcit d'ocupació, descrita mitjançant un energúmen, i la del *judaisme*, tant del no creient en Jesús com del creient, ressenyada mitjançant diversos personatges figuratius. Els dos tríptics han estat redactats en paral·lel.

Totes aquestes perícopes de segona redacció són ampliacions introduïdes pel mateix Marc quan cregué necessari reprendre aquests temes i tornar-ne a parlar d'una manera diferent i complementària. Si es confirma la hipòtesi de successives redaccions de Marc, podrem reconstruir fins i tot situacions que històricament s'haurien presentat i podrem veure quines són les qüestions que en aquell moment tenia plantejades.

Comencem pel primer tríptic. Jesús havia previst *travessar a l'altra riba*, tal com s'indica en l'encapçalament de la *Per. 24 (fins ara 25), de primera redacció. La riba jueva del mar de Galilea és la de l'esquerra i la pagana la de la dreta. Travessar el llac vol dir passar de territori jueu a territori no-jueu, o sia pagà. En un moment determinat, després de l'ensenyança en paràboles, Jesús decideix creuar a l'altra riba (Mc 4, 35). Jesús havia ensenyat a una munió de gent, i aquesta ensenyança havia contribuït a formar petites comunitats de creients. Ara bé, resulta que els líders, els qui es trobaven amb ell en la barca (4,36a) —els Dotze, sens dubte— se 'l'emporten', el segresten. Marc ho deixa entreveure dient: «Tanmateix, hi havia moltes altres barques en companyia d'ell» (el Còdex Bezae palesa que es tracta no de simples 'barques', sinó de 'barques/comunitats de persones', construint tota la frase en femení, quan, en grec, el terme per a designar «la barca», *to ploion*, és neutre). 'Moltes altres barques/comunitats', doncs, tenien ganes d'acompanyar-lo en aquella singladura cap al *paganisme*. No sabem encara què pretenia, però sí que els líders les han deixades de banda. Si les han deixades de banda, vol dir que no estan d'acord amb aquell projecte tan arriscat. Aquest profund desacord i el consegüent gest de relegar les altres petites comunitats creients aixeca una gran tempesta. En primera redacció, no arribaren a l'altra banda, perquè precisament la 'tempesta' havia impedit que hi arribessin, i així va quedar la cosa. Jesús es conformà en «recórrer les aldees de la rodalia (de Galilea) ensenyant», tal com vam veure en la *Per. 32 (33) que enllaçava directament amb la de la tempesta (*Per. 24 [25]). Però, en segona redacció, Marc cregué convenient de fer-lo arribar a l'altra riba, empès per les noves situacions que hagué d'afrontar quan, en companyia de Bernabé, resolgueren recomençar la missió al *paganisme* a Xipre (cf. Ac 15,39), conscients que la primera fase de la missió que havien emprès sota el guiatge de Pau precisament a Xipre (cf. 13,4), degut a l'entossudiment de Pau d'adreçar-se amb preferència a les sinagogues dels jueus (cf. 13,5.6), no havia permès a Joan Marc de proclamar el seu evangeli (cf. 13,5.13). Una vegada s'apaivagà el vent i les onades, «*Van arribar a l'altra riba i a la regió dels gerasencs.*», on comença la perícopa de segona redacció que avui comentem.

¹ Preneu nota que a partir d'ara la numeració de les perícopes ha estat rebaixada en un punt, ja que les anteriors *Pers. 22 i 24, separades per la inserció en tercera redacció de l'explicació en privat als deixebles (**Per. 23), constitueixen de fet una única perícopa (les he identificades com 22A i 22B). A més, després de la **Per. 66, he inserit la **Per. 67. *La dona adúltera*, una perícopa que, si bé actualment forma part de l'Evangeli de Joan, de fet no és joanea, sinó marquiana, en principi, i lucana, més tard. La versió marquiana és la que ens ha conservat el Còdex Bezae. En conseqüència, a partir d'aquesta nova perícopa, la numeració continuarà essent l'antiga (68-95).

****Per. 25. [A] 5,1-10 Situació límit del paganisme: el gerasenc**

- [a] 1 *Van arribar a l'altra riba i a la regió dels gerasencs.*
[b] 2 *En sortir ells de la barca, a l'instant li sortí a l'encontre un home des dels sepulcres, posseït per un esperit immund, 3 que tenia l'habitable entre els sepulcres, i ni tan sols amb cadenes ja ningú no el podia lligar.*
[c] 4 *(Moltes vegades, ben lligat amb cadenes i grillons, havia trencat tot allò amb què l'havien lligat i havia trossejat completament els grillons; ningú no tenia prou força per a domar-lo.)*
[d] 5 *Nit i dia, per les muntanyes i pels sepulcres, anava cridant i donant-se cops amb pedres.*
[e] 6 *En veure, però, Jesús de lluny, arrencà a córrer i es prosternà davant d'ell; 7 cridant amb veu potent, digué: «Què tenim en comú jo i tu, Jesús, Fill del Déu altíssim? Et conjuro per Déu que deixis de turmentar-me!»*
[d'] 8 *(És que Jesús li havia dit: «Surt tu, l'esperit immund, d'aquest home!»)*
[c'] 9 *Llavors l'interrogà: «Quin nom tens tu?»*
[b'] *Respogué: «Tinc per nom Legió, perquè som molts.»*
[a'] 10 *I li suplicava amb insistència que no els enviés fora d'aquella regió.*

Aquesta és la primera perícopa del tríptic, i el personatge central és el gerasenc, l'home posseït per un esperit immund; en la segona, els protagonistes seran els porcs i en la tercera, els habitants de la ciutat i els amos dels porcs. Tot plegat forma una gran unitat, però els accents són diferents.

Arribada a la regió de Gèrasa

El *primer element* [a] conté, com de costum, la composició de lloc. Marc narra l'arribada del grup a l'altra riba: «*Van arribar a l'altra riba i a la regió dels gerasencs.*» Per tant ja sabem que ens trobem en el món pagà, car «*la regió dels gerasencs*» es troba en la Decàpolis, un territori habitat per població no-jueva.

El gerasenc, figura del paganisme rebel i indomable

En el *segon element* [b] Marc ens descriu de forma molt particularitzada un personatge que personifica els cercles guerrillers que combatien contra la societat pagana. «*En sortir ells de la barca, a l'instant li sortí a l'encontre un home des dels sepulcres, posseït per un esperit immund, que tenia l'habitable entre els sepulcres, i ni tan sols amb cadenes ja ningú no el podia lligar.*» Segons el text majoritari, l'únic que hauria sortit de la barca seria Jesús (de fet, en tota la perícopa no es parlarà per a res dels deixebles). En canvi, el Còdex Bezae considera que sortiren tots «*ells de la barca*», és a dir que hi eren, però no prengueren cap rol en l'escena. Amb l'adverbi temporal «*a l'instant*» es posa l'èmfasi en l'home que sortí a l'encontre de Jesús des dels sepulcres. Amb aquest adverbi, omès pel text majoritari, Marc recalca la promptitud amb què el paganisme reaccionà davant la presència de Jesús.

Marc parla d'un 'home' que vivia en els sepulcres. L'evangelista en forneix una descripció tètrica i a la vegada molt impressionant. L'home en qüestió estava «*posseït per un esperit immud*», exactament com el posseït de la sinagoga de Cafarnaüm (cf. 1,23). De fet, 'immunds' ho són tant els mals esperits del món jueu com els del món pagà, encara que —com veurem— són força diferents. Els 'esperits immunds' representen tota mena d'ideologies que prenen possessió de les persones. Es troben per tot arreu. Si bé són diferents, tots són 'esperits immunds', de caire polític, social, religiós... Siguin els que siguin, sempre van contra 'l'home'. El projecte de Déu és l'home, o si voleu la persona. Aquí en tenim un de molt perillós, un fanàtic terrible. Porta la mort damunt seu, 'vivint' en els sepulcres, fora de la ciutat, al marge de la societat; és un contestatari que es refugia en els sepulcres. «*Ni tan sols amb cadenes ja ningú no el podia lligar*»: mil vegades han intentat controlar-lo, i no han reïxit. És un rebel, un indòmit...

El gerasenc, l'home rebel, figura del paganisme, intenta alliberar-se fent ús de la violència

En el *tercer element* [c] l'evangelista ens explica, en un incís parentètic, el que ens havia insinuat anteriorment: «*(Moltes vegades, ben lligat amb cadenes i grillons, havia trencat tot allò amb què l'havien lligat i havia trossejat completament els grillons; ningú no tenia prou força per a domar-lo.)*» No es tracta d'un individu concret. Marc ens està descrivint tota una situació del paganisme. Són molts i són gent violenta que es rebel·len contra el sistema i que lluiten per alliberar-se'n, i tenen les seves motivacions. Marc remarca, primerament, el trencament de les 'cadenes', després el trossejament dels

‘grillons’, i en tercer lloc la impotència dels qui el volien domar. D’aquesta manera ens ofereix una visió global de la seva situació desesperada i a la vegada indomable.

Crits de desesperació i actes suïcides

En el *quart element* [d] Marc continua la descripció, mencionant els llocs inhòspits on habita i les temptatives d’autodestrucció: «Nit i dia, per les muntanyes i pels sepulcres, anava cridant i donant-se cops amb pedres.» El Còdex Bezae, a diferència del text normal, remarca amb més èmfasi la violència activa que el gerasenc exerceix d’una manera permanent, posant en primer terme ‘les muntanyes’, territori on exerceixen la violència els guerrillers, i després ‘els sepulcres’. Nit i dia, per les muntanyes i pels sepulcres, evitant les ciutats, ‘anava cridant’ amb crits de desesperació i ‘donant-se cops amb pedres’, autodestruint-se i immolant-se en ares d’una causa, com els suïcides enrolats per Al-Qaeda, que tampoc no és un sol personatge. Representa tota una manera de pensar indomable, una ideologia encarnada en situacions molt concretes, atida per la societat benestant.

El gerasenc amenaça Jesús que no s’immisceixi en els seus afers

En el *cinquè element* [e], el gerasenc ret homenatge a Jesús, però l’amenaça amb un conjur perquè desisteixi de ficar-se en els seus plans d’utilitzar la violència contra el poder institut. «En veure, però, Jesús de lluny, arrencà a córrer i es prosternà davant d’ell; cridant amb veu potent, digué: «*Què tenim en comú jo i tu, Jesús, Fill del Déu altíssim? Et conjuro per Déu que deixis de turmentar-me!*» L’explicitació del nom de Jesús —com ja sabem— és pròpia de la segona redacció. La locució ‘de lluny’ és l’expressió emprada pels jueus quan parlen dels pagans: ‘els qui estan lluny’. Si hi ‘anà corrents’, vol dir que hi tenia molt d’interès. S’aturà davant d’ell i es prosternà als seus peus, retent-li homenatge. Amb veu molt potent li digué: «*Què tenim en comú jo i tu, Jesús, Fill del Déu altíssim?* La primera part de la interpel·lació és molt semblant a la que proferí el posseït de la sinagoga de Cafarnaüm, si bé aquell ho féu en plural: «*Què tenim en comú nosaltres i tu...*», car parlava en representació d’una bona part del públic de la sinagoga. A diferència, però, d’aquest últim, el gerasenc emprà una expressió pagana. No diu simplement ‘Fill de Déu (de Jahvè)’, sinó ‘Fill del Déu Altíssim’, una expressió més d’acord amb la manera d’adreçar-se a Déu de la societat pagana, encara que també se’n servien sovint els jueus. Darrere el singular que emprà el gerasenc, ‘jo i tu’, s’amaga la seva estratègia. Vol evitar que Jesús descobreixi a qui ell realment representa. Es pensa que així, sense revelar la seva identitat, Jesús el deixarà en pau (!) i se’n tornarà al seu món. Per això li llença un conjur: «*Et conjuro per Déu que deixis de turmentar-me!*» Què ha passat aquí? Hi ha anat corrents, s’ha prosternat davant de Jesús, ha reconegut que és un personatge superior, però, com que no està d’acord amb ell ni menys amb les seves intencions, perquè l’estava turmentant, se’l vol treure del damunt, molt segur de si mateix i de la causa que representa.

El conjur de Jesús havia fet fallida

El *sisè element* [d’] constitueix un parèntesi retrospectiu: «(És que Jesús li anava dient: «*Surt tu, esperit immund, d’aquest home!*»)). Jesús havia conjurat l’esperit immund perquè sortís de l’home de qui havia pres possessió, però aquest s’hi rebel·là conjurant-lo al seu torn. No surten els esperits immunds pel sol fet de proferir un conjur o un exorcisme; només surten quan hom té *autoritat* sobre ells. Però aquesta autoritat no ve d’un poder exterior, sinó que prové d’una força interior. Hi ha molt poques persones que tinguin aquesta *exousia*, l’autoritat que dimana de l’Esperit Sant. Jesús té aquesta autoritat. Per això havia reeixit en el cas de l’endemoniat de la sinagoga. Però aquí no se n’ha sortit. Aquí, per primera vegada, li ha fallat tot. Què ha passat? Senzillament que no coneixia aquella situació concreta. Ens trobem aquí davant una col·lisió d’esperits. Entre l’esperit immund i l’Esperit Sant (tots ells són ‘esperits’) hi ha un comú denominador, però també una distància infinita. Les ideologies destructives que encarna l’esperit immund tenen una força descomunal que supera en escreix la d’un individu determinat. Per tal de fer-hi front, cal haver fet experiència de l’Esperit Sant, de la llibertat de que frueixen els fills de Déu, però també conèixer a fons quines són les causes i les raons que s’han mancomunat fins al punt de prendre possessió de les persones per a un fi concret. La diferència més radical que hi ha entre l’Esperit Sant i l’esperit immund és que el primer respecta la llibertat de la persona i el segon en pren possessió. Jesús tenia, sí, autoritat sobre els esperits immunds, però en el nostre cas, en desconèixer la situació real del paganisme, el seu conjur no ha fet diana. A la sinagoga de Cafarnaüm, els jueus havien reconegut que la seva ‘autoritat’ era molt superior a la dels lletrats (vegeu 1,22.27), els teòlegs i canonistes del sistema. Aquí, el representant del paganisme en rebel·lió no li reconeix aquesta autoritat, car el seu conjur era massa

genèric i no havia endevinat quina era la tecla que havia de tocar. Sempre ens figurem que Jesús és un personatge omniscient, que ho sabia tot per ciència infusa, i no ens adonem que també ell, com a ‘fill de l’home’, ho ha hagut d’aprendre tot a partir d’experiències concretes. En tenim aquí un exemple claríssim.

Jesús pregunta per la identitat del posseït

En el *setè element* [c’], per primera vegada Jesús demana informació sobre la identitat d’un posseït. Ens trobem en territori pagà, on els contravalors que oprimeixen l’home no li són familiars. «*Llavors l’interrogà: ‘Quin nom tens tu?’*». Si no saps el nom, no coneixes la situació de la persona o del grup humà que aquesta encarna. Cal passar-hi un temps llarg per a conèixer quins són els problemes del paganisme. No li pots aplicar les solucions que tenies per als problemes jueus. Són situacions molt diferents.

«Som una Legió!»

En el *penúltim element* [b’], el posseït revela finalment la seva identitat plural: són una legió els contravalors que han abocat l’home a la desesperació i la violència. *Respogué: «Tinc per nom Legió, perquè som molts.»* No diu: ‘Em dic Legió’, sinó: ‘Tinc per nom Legió’, car no es tracta d’un nom propi, sinó d’un nom figurat. Sens dubte fa referència a les legions romanes que havien envaït el territori. És com si digués: ‘El meu nom és Legió perquè estic en lluita contra els romans invasors.’ Ara Jesús ja sap qui és. Són molts. Són una legió de pagans rebels.

Petició insistent del gerasenc

En el *darrer element* [a’], el gerasenc demana insistentment a Jesús que no els obligui a exiliar-se fora de la regió. El Còdex Bezae considera que els esperits immunds i les persones de qui han pres possessió són una mateixa cosa. Per això li diu en plural i emprant el gènere masculí (‘els dimonis’, en grec, són del gènere neutre, *ta daimonia*): «*I li suplicava amb insistència que no els enviés fora d’aquella regió.*» No es tracta d’expulsar dimonis, sinó d’alliberar persones. Fer-les fora de la regió implicaria fer-los abandonar la lluita armada i exiliar-se. Seria la solució més fàcil. Però el sistema invasor continuaria sotmetent a la gent, sense tenir en compte les seves reivindicacions. El gerasenc, un cop li ha revelat el nom, se sent impotent davant l’autoritat i la força de Jesús. Se sent acorralat. Però té molt clar que si no es capgira la situació, tota la seva lluita haurà estat en va. No vol formar part de gent alliberada que se’n va a predicar en altres regions, abandonant la seva gent a la dissort dels esclaus. No els vol deixar en l’estacada. Reconeix que la seva insubmissió i rebel·lió no fan sinó autodestruir-lo. Vol que Jesús es mulli, que li presenti una alternativa que elimini d’arrel les injustícies i la violència institucional que l’han abocat a la rebel·lió.

Josep Rius-Camps.
Sant Pere de Reixac, 17 de setembre 2006.